

COVENANT & CONVERSATION

RAV SACKS İLE İNANCI PERAŞADA BULMAK

"Covenant & Conversation yazı dizisine yaptıkları cömert bağış için **Maurice Wohl Charitable Foundation**'a teşekkür ederim. Maurice ileri görüşlü bir hayırseverdi. Eşi Vivienne son derece mütevazıydı. Adanmışlık ve zarafetin benzersiz bir birlikteliğiydiler ve yaşamak onlar için vermek demektir."

Sevgi Her Şeyi Fetheder mi?¹

Ki Tetse

Peraşamız diğer her peraşadan daha çok kanuna sahiptir. Bunların bazıları, büyük miktarda inceleme ve tartışma üretmiştir; özellikle de baştaki iki tanesi: tutsak kadın ve "inatçı ve asi oğul" kanunları. Ancak genellikle gördüğünden çok daha fazla dikkati hak eden bir bölüm daha vardır ki o da bu ikisinin arasına yerleştirilmiş, miras kanunlarıyla ilgili bir bölümdür:

Bir adamın, iki karısı varsa ve birini seviyor, diğerini sevmiyorsa ve [bu kadınlar] – sevilen ve sevilmeyen – ona oğullar doğurmuşlarsa, ama *behor* oğul sevilmeyen [çocuğusa; o zaman bu adam, mal varlığını] oğullarına miras bırakacağı zaman, sevdiği kadının oğlunu, sevmediği kadının *behor* [olan] oğluna tercih ederek *behorluk* haklarını ona veremez. Sevilmeyen karısının oğlunu, ona, sahip olduğu her şeyden çift pay vermek suretiyle *behor* olarak tanınmalıdır. Çünkü o oğul, babasının kuvvetinin ilk işaretidir. *Behorluk* hakkı ona aittir. (Devarim 21:15-17)

Burada "sevmediği" veya "sevilmeyen" olarak çevrilmiş olan İbranice sözcüğün, normalde "nefret edilen" anlamındaki *senua* olduğuna dikkat edin. Birazdan neden özellikle bu kuvvetli sözcüğün kullanıldığını göreceğiz.

İlk bakışta bu, kendinden aşikâr, mantıklı bir kanundur. Bize, sevginin adaletin üzerine çıkamayacağını söylemektedir. Antik Yisrael'de ve diğer yerlerde *behorun*, özellikle de mirasla bağlantılı olarak bazı özel hakları vardır. Çoğu toplumda *behorlar* babalarının mevkiini devam ettirirdi. Yisrael'de krallık ve Koenlik açısından durum böyleydi.² *Behorlar* babalarının tüm mal varlığını miras almakta değildi, ama diğer çocukların iki katı kadar payı miras alırlardı.

¹ "Sevgi her şeyi fetheder" sözü, Romalı şair Virgil'e aittir. Chaucer'in *The Canterbury Tales* adlı kitabındaki manastır Baş Rahibesi, üzerine "Amor Vincit Omnia" (Sevgi her şeyi fetheder) yazısının işlendiği bir broş takar. Baş Rahibe'nin Hikâyesi, antisemitizmiyle kötü şöhrete sahiptir: Kan İftirası'nın 14. yüzyıl versiyonunu içermektedir. Sadece bu bile bizi biraz durup düşünmeye itmeli.

² Önemli bir nokta, konu Tora ve onu temel alan mevkiler söz konusu olduğunda durumun böyle olmamasıdır. Bkz. Nedarim 81a.

Ne zaman bir ölüm meydana gelse veya meydana gelmek üzere olsa, aile içinde zarar verici ayrılıkların önüne geçmek üzere yukarıdakine benzer kuralların olması önemliydi. Tora bize, David ölmek üzereyken, çocuklarından hangisinin onun veliahdı olacağı konusundaki saray entrikalarının görsel bir örneğini vermiştir. Daha yakın bir zamanda, *leavdil* (benzetmek gibi olmasın), farklı grupların, liderliği farklı kişilerin miras almasını istemesi nedeniyle tamir edilemez şekilde parçalara bölünmüş Hasidik hanedanların çeşitli örnekleri görülmüştür.

Kişisel özgürlük ve ortak çıkar arasında bir gerilim vardır. Kişisel özgürlük “Servet benim. Onunla canım ne isterse yapmaya hakkım olması gerekir ve onu kime devredeceğime karar vermek de buna dâhil” der. Ancak başkalarının refahı da göz önünde tutulmalıdır ki buna, diğer çocuklar, diğer aile fertleri ve aile içi anlaşmazlıklar nedeniyle zarar gören cemaat ve toplum da dâhildir. Tora burada bir çizgi çekmekte ve bir yandan biyolojik *behorun* haklarını kabul etmekte, diğer yandan da babanın haklarına belli bir çerçeve belirlemektedir.

Bu haliyle kanun, gayet anlaşılır ve dolambaçsız görünmektedir. Onu dikkate değer kılan nokta ise, *sanki Tanah’taki belirli bir simaya, yani Yaakov’a karşı yönlendirilmiş gibi anlaşılmasıdır*. Aradaki bağlantılardan biri dilseldir. Ele almakta olduğumuz kanundaki anahtar terimler, *auva*, yani “sevilen” ile, *senua*, yani “nefret edilen/sevilmeyen” arasında belli bir çatışma söz konusudur. Bu çatışma Tora’da on kez geçer. Bunların üçü, Tanrı ile aramızdaki ilişkiyle bağlantılıdır: “Benden nefret edenler ve Beni sevenler.” Geriye yedi yer kalmaktadır. Bunların dördü, yukarıdaki paragraftadır. *Diğer üçü ise – hepsi Yaakov’la ilgilidir*: İkisi, Lea’ya karşı Rahel’e duyduğu sevgi hakkındadır (Bereşit 29:30-31, 32-33). Üçüncüsü de diğer oğullarına karşı Yosef’e duyduğu sevgiyle alakalıdır (Bereşit 37:4). Her ikisi de aile içinde büyük kedere yol açmış ve uzun vadede yıkıcı etkilere sahip olmuştur.

Tora, Yaakov’un Rahel’e yönelik duygularını şu sözlerle tarif etmektedir:

Yaakov Rahel’i *sevmişti* ve “Küçük kızın Rahel için, senin (Lavan) hesabına yedi yıl çalışırım” dedi... Yaakov Rahel için yedi yıl çalıştı. Fakat ona duyduğu *sevgi* sebebiyle bu ona birkaç gün gibi gelmişti. [Yaakov] Rahel ile de gerdeğe girdi. Rahel’i Lea’dan daha çok *sevdi* ve [Lavan’ın] yanında bir yedi yıl daha çalıştı. (Bereşit 29:18-30)

Ve bunun Lea üzerindeki etkisinin tarifi ise şöyledir:

A-Şem, Lea’nın sevilmediğini gördü ve onun hamile kalmasını sağladı, ama Rahel kısır kaldı. Lea hamile kalıp bir oğul doğurdu ve ismini Reuven koydu; çünkü şöyle ilan etti: “Bu isim, ‘A-Şem eziyetimi gördü’ anlamına geliyor; ayrıca ‘Kocam şimdi beni *sevecektir*’ anlamına geliyor.” Tekrar hamile kalıp bir oğul doğurdu ve “A-Şem benden *nefret edildiğini* duydu ve bana bunu da bahşetti” diye ilan ederek, ismini Şimon koydu. (Bereşit 29:31-33).

Buradaki *senua* sözcüğünü, tıpkı İbranice’de olduğu gibi, metindeki şok hissini verebilmek amacıyla “nefret edilen” şeklinde çevirdim. Ayrıca neden özellikle bu sözcüğün kullanıldığını da anlayabiliriz. Lea, metnin söylediği gibi, Rahel’den daha az sevilmekteydi. Yaakov ondan nefret ediyor değildi, ama Lea, kendisinden nefret ediliyormuş gibi *hissediyordu*, çünkü az sevilme, sevilmemekle eşdeğerdi. Bu his, en büyük çocuklarına verdiği isimlerde gördüğümüz üzere, evlilik yaşamında baskın bir yere sahipti. Bu rekabet bir sonraki nesilde de devam etmekte ve yoğunlaşmaktadır:

Kardeşleri, babalarının onu diğer kardeşlerinden çok *sevdiğini* görünce ondan *nefret ettiler* ve onunla barış içinde tek söz konuşamadılar. (Bereşit 37:4)

Daha az sevildiklerini gören kardeşler, kendilerini nefret ediliyormuş gibi hissetmişler ve bu nedenle, daha çok sevilen Yosef'ten nefret etmişlerdir. *Sevgi, tarafların hiçbirini sürtüşme istemiyorsa bile, sürtüşmeye yol açar.* Yaakov, Lea'dan veya onun oğullarından veya cariyelerin çocuklarından nefret etmiyordu. Rahel'i ve daha sonraları Yosef'i sevmeye bilinçli bir şekilde karar vermiş değildi. Sevgi bu şekilde işlemez. Sadece başımıza gelir, genellikle seçimimizin bir sonucu değildir. Ne var ki, ilişkinin dışındakiler kendilerini dışlanmış ve sevilmiyor hissedebilirler. Bu insana nefret ediliyormuş gibi bir his verir. Tora, bize bu hissin ne kadar ciddi olduğunu anlatmak için *senua* sözcüğünü kullanmaktadır. Her hareket, her sözcük, her bakış “Başka birini daha çok seviyorum” derken, “Seni de seviyorum” demek yeterli değildir.

Bu da bizi miras konusuna getirmektedir. Yosef, Yaakov'un on iki oğlu içinde on birinciydi, ama Yaakov'un gözdesi Rahel'in *behor* oğluydu. Yaakov, *peraşamızın* yapmamamızı söylediği şeyi yapmaya koyuldu. Kendisinin ve Lea'nın *behor* oğlu Reuven'i *behorluk* hakkından, çift paydan mahrum bıraktı ve onun yerine bu hakkı Yosef'e verdi. Yosef'e şöyle dedi:

Şimdi; Mısır'a, sana gelişimden önce, Mısır Ülkesi'nde sana doğmuş olan iki oğlun, benimdir. Efrayim ve Menase, tıpkı Reuven ve Şimon gibi, benim olacaktır. (Bereşit 48:5)

Aynı paragraf içinde daha ileride Yaakov şöyle demektedir: “Bak; ben ölmek üzereyim. Tanrı sizinle olacak ve sizi babalarınızın topraklarına geri getirecek. Ve şimdi, ben sana, *kardeşlerinin üstüne*, Emori'nin elinden, kılıcımın ve yayımın zorlukla almış olduğum *bir pay daha veriyorum.*” Bu pasuğun birçok açıklaması vardır, ama Raşi'ye göre “Bu, *behorluk* hakkını kastetmektedir; Kenaan kabileler arasında paylaştırılacağı zaman Yosef'in çocukları iki pay alacaktır.” Yaakov'un diğer çocukları bir pay alırken, Yosef, iki oğlu Efrayim ve Menase'nin her biri için bir pay olmak üzere, iki pay alacaktı.

İşte, peraşamızdaki kanun, bu uygulamaya karşı talimat vermektedir. Olağanüstü olan budur. Yaakov/Yisrael, halkımızın atasıdır. Ama özellikle bu konudaki tutumu bir emsal olarak alınmamalıdır. Onun yaptığı şekilde davranmamız yasaklanmıştır.

Tora bize Yaakov'un yaptığı şeyin yanlış olduğunu söylüyor değildir. Onun davranışını sonradan verilen kanunla uzlaştıran türlü türlü açıklamalar vardır. Yaakov, Erets-Yisrael içinde olmadığı sürece Tora'yı gözetmemiştir (Ramban) ve Yosef'e çift pay armağan vermesi Mısır'da olmuştur. *Behorluk* hakkını sırf sevgi gerekçesiyle başkasına aktarmamız yasaktır, ama, Yaakov'un Reuven hakkında düşündüğü gibi, eğer *behorun* karakterinde kayda değer eksiklikler olduğuna inanıyorsak bunu yapabiliriz (Bereşit 49:3-4; Abravanel).

Ancak kanun bize gerçekten de çok derin bir şey söylemektedir. Sevgi, duyguların en yükseğidir. Tanrı'yı tüm kalbimizle, canımızla ve kuvvetimizle sevmemiz emredilmiştir. Ancak sevgi aynı zamanda, ailevi bağlamda, tehlikeyle de yüklüdür. Sevgi Yaakov'un hayatını tekrar tekrar mahvetmiştir: Esav'la olan ilişkisinde (Yitshak Esav'ı severdi, Rivka Yaakov'u severdi), Lea ve Rahel ile olan ilişkisinde ve Yosef ve kardeşleri arasındaki ilişkide. Sevgi, sevinç getirir. Ama aynı zamanda gözyaşı da getirir. Bazı insanları birbirine yaklaştırır, ama başkalarının, kendilerini uzaklaştırılmış, reddedilmiş hissetmelerine yol açar.

Bu nedenle, Tora, bu emirde şöyle demektedir: Sevginin sürtüşme nedeni haline gelme olasılığının bulunduğu durumlarda, sevgi, adaletin ardında ikinci planda kalmalıdır. Sevgi taraflıdır; adalet tarafsızdır. Sevgi belirli birine yöneliktir; adalet herkes içindir. Sevgi kişisel tatmini getirir; adalet ise sosyal düzeni sağlar.

Yahudilik, tikel ve evrensel arasındaki uygun dengeyi sağlamak üzere tarihte bulunulmuş en etkili girişimdir. Hem tikel, hem de evrensel. Evrensel Tanrı'ya, tikel bir

inanç sistemi yoluyla ibadet eder. Tanrı ve insanlık arasında hem evrensel bir bağlantıya – hepimiz Tanrı’nın suretinde yaratılmışızdır (Bereşit 1:27) – hem de tikel bir bağlantıya – “Evladım, *behorum*dur Yisrael” (Şemot 4:22) – inanır. Noah’la evrensel, Avraam ve daha sonraları Bene-Yisrael’le tikel bir antlaşmaya inanır. Dolayısıyla, adaletin evrenselliğine, sevginin tikelliğine ve her ikisinin önemine inanır.

İnsanlar arasındaki ilişkiler söz konusu olduğunda, bir öncelik sıralaması vardır. Önce adaleti yarat, sonra sevgi ifade et. Çünkü eğer bu önceliklerin tersine dönmesine müsaade eder, sevgi adına adaletsizliğe izin verirsek, aileleri ve grupları böler ve mahveder ve bunun sonuçlarından dolayı uzun bir süre boyunca acı çekeriz.

Miras hakkında önemsiz görünen bir kanun, aslına bakılırsa Yahudi değerlerinin başlıca bir beyanıdır: **Yahudiliğin, sevgiyi – Tanrı’ya, akrana ve yabancıya yönelik sevgiyi – dini yaşamın kalbine yerleştirmekle, ama aynı zamanda, adalet olmadığı takdirde sevginin bizi kurtarmayacağı, hatta mahvımıza bile yol açabileceği gerçeğini tanımakla doğru yaptığına inanıyorum.**

Şabat Şalom

Jonathan Sacks

Rabbi Sacks’ın diğer makaleleri için lütfen www.rabbisacks.org sitesini ziyaret edin.

    @rabbisacks

© Rabbi Sacks Tüm hakları saklıdır.

Rabbi Sacks’ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir.

